

ზურაბ ძლიერიშვილი*

ხელშეკრულების უჩვეულო სტანდარტული პირობები

კერძო სამართლის ფარგლებში სახელშეკრულებო თანასწორობის დაცვას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან მისი დარღვევა გამოიწვევს სახელშეკრულებო სამართლიანობის დარღვევას. სწორედ ასეთი შედეგის თავიდან აცილების მიზნით, სამოქალაქო კანონმდებლობა ხელშეკრულების თავისუფლების შეზღუდვით გონივრულ ფარგლებს უწესებს მის მონაწილე მხარეებს და ამით სახელშეკრულებო თანასწორობისა და სამართლიანობის აღდგენისკენ დგამს ნაბიჯს. მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ სტანდარტული პირობებით შედგენილი ხელშეკრულება.

ხელშეკრულების თავისუფლების შეზღუდვის უმთავრეს წინაპირობას შინაარსის კონტროლი წარმოადგენს, როდესაც ჩარევა (ზემოქმედება) ხდება უშუალოდ ხელშეკრულების შინაარსზე. სტანდარტული პირობების შემთხვევაში, ჩარევა მრავალჯერადი გამოყენების ხელშეკრულებათა შინაარსის შეზღუდვისკენაა მიმართული. შესაბამისად, ხელშეკრულების თავისუფლების რეალიზაცია იმავე დოზით, როგორც ეს სხვა შემთხვევებშია შესაძლებელი, სტანდარტული პირობებისას არ გვხვდება. კერძო სამართლის პრინციპი – რაც კანონით აკრძალული არაა, ყველაფერი დაშვებულია, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობებისას შეზღუდული სახით გამოიყენება, რაც შინაარსის კონტროლის აუცილებლობასა და მისი არსებობის ფარგლებს განამტკიცებს.

კვლევის საგანს წარმოადგენს არა ზოგადად ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები, არამედ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდეგ – სსკ-ი) 344-ე მუხლით გათვალისწინებული ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების უჩვეულო დებულებები, რომელიც არის „ხელშეკრულებაში ჩართვის ნეგატიურ კონტროლი“ და შესაბამისად, იმ შედეგის კორექტირება, რომლის მიხედვითაც პირობა „თავისთავად“ იქნებოდა ძალაში, უჩვეულო რომ არ ყოფილიყო.

საკვანძო სიტყვები: ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები; ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების უჩვეულო დებულებანი; საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 342-344-ე მუხლები.

I. შესავალი

სსკ-ის 342-ე მუხლი განამტკიცებს ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების დეფინიცია,¹ რომლის თანახმადაც, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები არის წინასწარ ჩამოყალიბებული, მრავალჯერადი გამოყენებისათვის გამიზნული პირობები, რომელთაც ერთი მხარე (შემთავაზებელი) უდგენს მეორე მხარეს და რომელთა მეშვეობითაც უნდა მოხდეს კანონით დადგენილი ნორმებისაგან განსხვავებული ან მათი შემგვები წესების დადგენა.²

* სამართლის დოქტორი, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის (აფილირებული) პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის პროფესორი, აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის პროფესორი, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის მოსამართლე.

¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 17 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-237-2019, პ.58;

² სირდაძე ლ., მოვალის მთლიან ქონებაზე დაუყონებლივი აღსრულების დათქმა საბანკო კრედიტის ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებში, შედარებითი სამართლის ჟურნალი, 10/2022, 62.;

სტანდარტული პირობების გამოყენება ხდება უმეტესწილად სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილე იმ პირების მიერ,³ რომლებიც ყოველდღიურად მრავალ სახელშეკრულებო ურთიერთობაში შედიან კონტრაქტებთან⁴ და შესაბამისად, ამ ურთიერთობის გაადვილების მიზნით იყენებენ წინასწარ ჩამოყალიბებულ ხელშეკრულების პირობებს.⁵ სწორედ ამიტომ, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები ხშირად მოიხსენიება, როგორც ხელშეკრულებასთან მიერთების პირობები.⁶

ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები ყოველდღიურად ვითარდება. აღნიშნულის დასტურია ელექტრონული ხელშეკრულება, რომელსაც მენარმე სუბიექტები ერთმანეთთან საქმიანი ურთიერთობიდან გამომდინარე დებენ. ამგვარი საშუალებით უფრო მარტივია ხელშეკრულების დადება, შეკვეთის გაკეთება და სხვ. ელექტრონული საშუალებით დადებული სტანდარტული პირობის მქონე ხელშეკრულების უმთავრეს მომწესრიგებლად სამოქალაქო სამართალში არსებული დათქმები უნდა იქნეს გამოყენებული, რომლის ფარგლებშიც ხელშეკრულების მეორე მხარის უფლებები მაქსიმალურად იქნება დაცული.⁷ ელექტრონული ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები ქართულ კანონმდებლობაში ცალკეული მუხლებით არ წესრიგდება და გამოიყენება სსკ-ის სტანდარტული პირობების წესები.⁸

როდესაც საუბარია ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის მიერ მეორისათვის პირობების განსაზღვრაზე, რელევანტურია სამოქალაქო კოდექსის 325-ე მუხლის დებულებების გათვალისწინებაც, რადგან თუ ხელშეკრულების პირობები უნდა განისაზღვროს მხარის მიერ, ივარაუდება რომ მათი განსაზღვრა უნდა მოხდეს სამართლიანობის საფუძველზე.⁹ აღნიშნულიდან გამომდინარე, სტანდარტული პირობების ნამდვილობის შესამოწმებლად აუცილებელია, რომ მათი შეფასება მოხდეს სამართლიანობის კრიტერიუმითაც.¹⁰

სსკ-ის 325-ე მუხლი კრძალავს არაკეთილსინდისიერ და უსამართლო კონტრაქტირებას და მთლიანობაში სამართლიანი სახელშეკრულებო ურთიერთობის წესს ადგენს.¹¹ ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების მიხედვით, თითოეული მხარე ვალდებულია მოქ-

სიმონიშვილი ნ., სამართლიანობა, როგორც სახელშეკრულებო თავისუფლების შეზღუდვის სტანდარტი, თსუ-ის „სამართლის ჟურნალი“, №1, თბ., 2018, 78.; ცერცვაძე ლ., ნიგნში: ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი., თბ., 2014, 203.

³ *Zerres Th., Principles of the German Law on Standard Terms of Contract*, http://www.jurawelt.com/sunise/media/mediafiles/14586/German_Standart_Terms_of_Contract.

⁴ *Paterson M., Standardization of Standard – Form Contracts: Competetion and Contract Implications*, *William&Mary Law Review*, 52, №2, (2010)p.331.

⁵ *კაკოიშვილი დ.*, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები, ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა, თბ., 2013,68.

⁶ *ჭანტურია ლ.*, ჭანტურია/ზოიძე/ნინიძე/ხეცურია/შენგელია (რედ.) საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მესამე, 342-ე მუხლი, თბ., 2001, 181.

⁷ *Kim N.S.* The Duty to Draft Reasonably and Online Contrachts, *Commercial Contract Law, Transatlantic Perspectives*, Cambridge University Press, 2013, P. 185-186.; *Paal P.B.*, *Internetrecht – Zivilrechtliche Grundlagen*, JuS, Heft 11, Verlag C.H. Beck, München, 2010, 956.

⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2022 წლის 05 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-812-2022.

⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 04 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1-1-2016,პ.43.

¹⁰ *კერესელიძე თ.*, შრომის ხელშეკრულებაში სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლი, შრომის სამართალი (სტატიათა კრებული) II, თბ., 2013, 69.

¹¹ *ხუნაშვილი ნ.*, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლი და შეზღუდვა კეთილსინდისიერების საფუძველზე, თსუ-ის სამართლის ჟურნალი №1, თბ., 2013, 273.

მედებდეს კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის ფარგლებში, რაც არ შეიძლება შეიზღუდოს ან გამოირიცხოს ხელშეკრულებით.¹²

II. გამოყენების წინაპირობები

კერძო ავტონომიის ფარგლები, რომლებიც, როგორც წესი, კანონით განისაზღვრება, ან გარიგების ფორმას ეხება ან გარიგების შინაარსს ან სხვა გარემოებები უდევს საფუძვლად.¹³ კერძო სამართლის ფარგლებში სახელშეკრულებო თანასწორობის დაცვას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება, რაც უნდა გამოიხატოს როგორც ცალკეული სახელშეკრულებო ურთიერთობების შემთხვევაში საკითხის გადანყევტისას, ისე საკანონმდებლო მოწესრიგების ასპექტში. სახელშეკრულებო თავისუფლება სახელშეკრულებო წესრიგის ფარგლებშია შესაძლებელი და თუ იქიდან ამოვარდა, სამოქალაქო ბრუნვაში ანარქია და განუკითხავობა დაისადგურებს.¹⁴ სამართლიანობა ბოჭავს კანონმდებელს,¹⁵ მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ სტანდარტული პირობებით შედგენილი ხელშეკრულება.¹⁶

თავისუფლება და სამართლიანობა – ეს ორი პრინციპი ქმნის ლოგიკურ ჯაჭვს, რომლის საფუძველზეც, თავისუფალი რეალიზების ფარგლებში, სამართლებრივი ურთიერთობის დამყარებაა შესაძლებელი.¹⁷ იგი ემსახურება პირთა თანასწორობის მიზანს. სახელშეკრულებო სამართლიანობა¹⁸, უპირველეს ყოვლისა, კერძო ავტონომიის უმთავრეს არსს ეფუძნება: მხარეთა შორის კონკრეტული კერძოსამართლებრივი ურთიერთობა თანასწორუფლებიანობაზე დაფუძნებით განხორციელდეს,¹⁹ ხოლო მათ შორის არსებული შეთანხმება შეესაბამებოდეს სამართლიანობისა და გონივრულობის პრინციპს.²⁰ ასეთი დანაწესის არარსებობამ შეიძლება სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე მხარეთა მიმართ უსამართლო შედეგები გამოიწვიოს,²¹ ვინაიდან იგი შეუსაბამობაში მოვა კერძო სამართლის არსთან – მის მონაწილე ინდივიდებს გააჩნდეთ თანასწორი უფლებები კერძოსამართლებრივ ურთიერთობის საწყისზე.²²

ხელშეკრულების თავისუფლების შეზღუდვის ასპექტში,²³ ერთ-ერთ გამოვლინებად სტანდარტული პირობები განისაზღვრა.²⁴ სტანდარტული პირობების მთელ არსს მათი ხშირი

¹² Lando O., Is Good Faith an Over-Arching General Clause in The Principles of European Contract Law, *European Review of Private Law*, Kluwer law International, 6-2007, P.842.

¹³ ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011,94

¹⁴ ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, თბ., 2005, 287.

¹⁵ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 68.

¹⁶ Di Fabio U., Form und Freiheit, DNotZ, heft 5, Verlag C.H. Beck, München, 2006, S.346.

¹⁷ ჯორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლები სამოქალაქო სამართალში, თბ., 2016, 109.

¹⁸ Rödl F., Contractual Freedom, Contractual Justice, and Contract Law (Theory), *Law&Contemporary Problems*, Vol. 76 Issue 2.Sep., 2013, P.59.

¹⁹ Basedow J., Freedom of Contract in the European Union, *European Review of Private Law*, 6-2008, P.906.

²⁰ გელაშვილი ი., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ჭანტურია (რედ.), 2017, მუხლი 319, ველი 15.

²¹ ქერაშვილი ს., ძირითადი უფლებების გავლენა სახელშეკრულებო სამართალზე, თბ., 2018, 66.

²² სიმონიშვილი ნ., სამართლიანობა, როგორც სახელშეკრულებო თავისუფლების შეზღუდვის სტანდარტი, თსუ-ის „სამართლის ჟურნალი“, №1, თბ., 2018, 60.; რუსიაშვილი გ, აქცესორულობის პრინციპი იპოთეკისა და თავდებობის მაგალითზე, შედარებითი სამართლის ჟურნალი, 3/2019, 15.

²³ ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, თბ., 2005, 292.

²⁴ European Contract Law, Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules, Sellier, European Law Publishers, Munich, 2008, P. 527-531.

გამოყენება წარმოადგენს.²⁵ სწორედ ასეთი პრაქტიკული დანიშნულება და საჭიროება წარმოადგენს ხელშეკრულების თავისუფლებისთვის სსკ-ში ცალკე მომწესრიგებელი ნორმების აუცილებლობას.²⁶ საქართველოში ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები ევროპული კერძო სამართლის რეცეფციის შედეგს წარმოადგენს.²⁷

ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების გამოყენება თანამედროვე ბაზრის განვითარების ერთ-ერთ სამართლებრივ შედეგს წარმოადგენს.²⁸ იგი გამოიყენება უამრავ სამართლებრივ ურთიერთობებში.²⁹ ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები ხელშეკრულების თავისუფლების ბუნებაში ჩარევის ერთ-ერთი გავრცელებული მაგალითია.³⁰

მომხმარებელთა უფლებების დაცვის თვალსაზრისით, სტანდარტულ პირობებთან მიმართებით, ევროკავშირის წევრი ქვეყნებისათვის შემუშავებული აქვს³¹ შესაბამისი დირექტივები.³² 93/13/EEC დირექტივის (დირექტივა მომხმარებელთა კონტრაქტებში არასამართლიანი პირობების შესახებ) თანახმად, იმისათვის, რათა სტანდარტული პირობა ბათილად არ იქნეს მიჩნეული, იგი უნდა იყოს სამართლიანი და კეთილსინდისიერების პრინციპის დაცვით მიღებული.³³

93/13/EEC დირექტივით მომხმარებელთა დასაცავად სამი ძირითადი მექანიზმია გათვალისწინებული, ა) როდესაც პირობა ცალსახად არასამართლიანი არაა, თუმცა, ორაზროვანი ა/ბუნდოვანია ან/და მისი შინაარსი საეჭვოა, ასეთი პირობა ყოველთვის მომხმარებელთა სასარგებლოდ უნდა განიშორდეს (5.1 მუხლი), ბ) არასამართლიანი სტანდარტული პირობა უპირობოდ ბათილია, იგი დადების მომენტიდან, მომხმარებლისთვის სავალდებულოდ არ ითვლება. აღნიშნული არ ვრცელდება ისეთ შემთხვევებზე, როდესაც მომხმარებელი პირობის ბათილობას არ ითხოვს (მე-6 მუხლი) და გ) მომხმარებელს, რომელიც თავს არასამართლიანი პირობის მსხვერპლად გრძნობს, უფლება აქვს არასამართლიანი პირობებისგან დაცვის ეფექტური სამართლებრივი მექანიზმით ისარგებლოს.³⁴ „თუ მომხმარებელი არასამართლიანი პირობის შემდგომი გამოყენების აკრძალვის შესახებ მოთხოვნას დააყენებს, პირობა ბათილად

²⁵ *Gruneberg Cr.*, in Palandt BGB, 74. Aufl., 2015, §305, Rn.3; *Brox H., Walker W-D.*, Allgemeines Schuldrecht, 34. Aufl, 2010, München, §4, Rn.32.; *Köhler H.*, BGB Allgemeiner Teil, 33. Ed. München, 2009, §16, Rn.1; *Grünwald B.*, Bürgerliches Recht, 7. Aufl, 2006, München, §6, Rn.1. *Neumayer K-H.*, Contracting Subject to Standard terms and conditions, in *Internacional Encyclopedia of comparative Law*, Volume VII, Contract in General, Chapter 12, Ed. K. Zweigert/ U.Drobing, 1999, P.12., BGHZ 104, 232, 236; BGHZ 98, 24, 28; BGHZ 2, 90.

²⁶ ჩაჩანიძე თ., სახელშეკრულებო თავისუფლება და სახელშეკრულებო სამართლიანობა თანამედროვე სახელშეკრულებო სამართალში, „მართლმსაჯულება და კანონი“, 3/2010, 26.

²⁷ ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, თბ., 2005, 287.

²⁸ რუსიაშვილი გ, ალადაშვილი ა., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ტანტურია (რედ.), 2019, მუხლი 342, ველი 9.

²⁹ ძლიერიშვილი ზ., ნარდობის ხელშეკრულება (თეორია და პრატიკა), თბ., 2016, 56.

³⁰ *Schmidt H.*, Einbeziehung von AGB im unternehmerischen Geschäftsverkehr, NJW, Heft 46, Verlag C.H. Beck, München, 2011, 3330.

³¹ მაისურაძე დ., სულხანიშვილი ე., ვაშაკიძე გ., ევროკავშირის კერძო სამართალი, გადანყვეტილებები და მასალები, ნაწილი I, GIZ, თბ., 2018, 30.

³² Council directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts, (1993) OJ L95/29; Directive 2011/83/EU Of The European Parliament and Of The Council of 25 October 2011 on consumer rights.

³³ Court of Justice European Union (ECJ), Case C-415/11, Judgment of 14 March, 2013, §76.; Commission of the European Communities v Kingdom of Sweden, Case C-478/99 (2002) ECLI:EU:C:2002:281, Judgment of 7 May 2002.

³⁴ Court of Justice European Union (ECJ), Case C-137/08(2010) ECLI:EU:C:2010:659, Judgment of 9 November, 2010, §49.

ითვლება არა მხოლოდ ამ კონკრეტული მომხმარებლისთვის, არამედ ყველა სხვა ისეთი მომხმარებლისთვის, რომელსაც მიმწოდებელთან იდენტური შინაარსის ხელშეკრულება აქვს დადებული.³⁵

„საქმეებში სადაც მომხმარებელი მონაწილეობს, სასამართლოს არა უფლება, არამედ ვალდებულებაა საკუთარი ინიციატივით შეამოწმოს სტანდარტული პირობების ნამდვილობა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, მიუღწეველი დარჩება 93/13/EEC დირექტივის მთავარი მიზანი – დაიცვას მომხმარებელი, როგორც ხელშეკრულებაში მონაწილე ნაკლებად ინფორმირებული/სუსტი რგოლი. მას შემდეგ, რაც კონკრეტული პირობის არასამართლიანობა დადგინდება, სასამართლომ თავისივე ინიციატივით უნდა შეაფასოს, თუ რამდენად შეიძლება ხელშეკრულება, აღნიშნული პირობის გარეშე დარჩეს ძალაში.“³⁶ „მომხმარებელთა დაცვის მიზნებისთვის, ასევე ყურადსაღებია მტკიცების ტვირთის გადანაწილების სტანდარტიც. დირექტივის თანახმად, მიმწოდებელია ვალდებული ამტკიცოს, რომ სადავო პირობა არ არის უსამართლო სტანდარტული პირობა.“³⁷

მიმწოდებელი არ არის ხელშეკრულების დადებაზე იმდენად მიჯაჭვული, რამდენადაც მომხმარებელი³⁸, შესაბამისად, მას შეუძლია თავისი პირობები წაუყენოს მომხმარებელს.³⁹ სწორედ ამაში იკვეთება მიმწოდებლის ეკონომიკური უპირატესობა.⁴⁰ სტანდარტული პირობის შეთავაზებისას, პირის სრული ინფორმირება, როგორც კეთილსინდისიერი მოქმედების მაჩვენებელი, გაზიარებულია ასევე 2016 წლის „უნიდრუას პრინციპებით“ (UNIDROIT PRINCIPLES), კერძოდ, 2.1.20. მუხლის თანახმად (Surprising terms), პირობას, რომელიც სტანდარტული სახისაა და გააჩნია იმგვარი ხასიათი, რომ მეორე მხარე გონივრულად არ მოელოდა მას, არ გააჩნია ძალა, გარდა იმ შემთხვევისა თუ აღნიშნული პირობა მეორე მხარის მიერ ნათლად იყო მიღებული.⁴¹

III. ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების თავისუფლების შეზღუდვა

ხელშეკრულების სტანდარტული პირობებისა და ხელშეკრულების თავისუფლების შეზღუდვის საკითხებზე მსჯელობისას უნდა გამოვყოთ ის ძირითადი პრინციპები, რაც საკანონმდებლო დონეზე დასახელებულ სამართლებრივ ინსტიტუტს აწესრიგებს: ა) კეთილსინდისიერების პრინციპის დაცვა და ბათილობის სამართლებრივი წინაპირობა; ბ) შინაარსის კონტროლი; გ) მომხმარებელთა უფლებების დაცვის გარანტი.

³⁵ Court of Justice European Union (ECJ), Case C-472/10(2012) ECLI:EU:C:2012:242, Judgment of 26 April, 2012.

³⁶ Court of Justice European Union (ECJ), Case C-397/11(2013) ECLI: EU:C:340, Judgment of 30 May, 2013, §38.

³⁷ Court of Justice European Union, (ECJ), Case C-243/08, Judgment of 4 June, 2009, §28.

³⁸ *Sir Markesins B., Unberath H, Jonston A.*, The German Law of Contract, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, P. 267.; *Henrich D.*, Verbraucherschutz: Vertragsrecht im Wandel, in festschrift für Dieter Medicus zum 70. Geburtstag, Köln, 1999, S.200.

³⁹ *Rühl G.*, Consumer Protection in Choice of Law, Cornell International Law Journal, Vol. 44, Issue 3, 2011, P.571.

⁴⁰ ლაკერბაია თ., ინფორმირებული მომხმარებლის ევროპული სტანდარტი, თსუ-ის „სამართლის ჟურნალი“ №1, თბ., 2015, 144.; ზაალიშვილი ვ., სამომხმარებლო კერძოსამართლებრივი ურთიერთობების რეგულირების სისტემური თავისებურებანი ქართულ კანონმდებლობაში, თსუ-ის „სამართლის ჟურნალი“, №1-2, თბ., 2010, 56.

⁴¹ UNIDROIT PRINCIPLES of Internacional Commercial Contracts 2016, Published by the Internacional Institute for the Unification of Private Law,- (UNIDROIT), Rome, P.69.

კონკრეტული გამონაკლისების გარდა, სტანდარტულ ხელშეკრულებაში განერილი პირობები უმეტეს შემთხვევაში ბათილ დებულებებს არ წარმოადგენს, თუმცა არსებობს გამონაკლისი შემთხვევებიც. დაცვის თითოეული მექანიზმი მიმართულია როგორც ხელშეკრულების მხარის უფლებების რეალიზების, ასევე პრაქტიკისა და ეკონომიკური საქმიანობის სწორად წარმართვისკენ.⁴²

ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლზე საუბრისას უნდა შევხვით (და ამასთანავე, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების) სამ უმთავრეს დამახასიათებელ საკითხს: ა) მის დანიშნულებას, ბ) ნორმათა კონკურენციას სსკ-ის სხვა სამართლებრივ ინსტიტუტებთან მიმართებით და გ) შინაარსის თავისუფლებისა და შინაარსის კონტროლის ურთიერთმიმართებას.⁴³

ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლის უმთავრესი დანიშნულებაა, დაიცვას იმ პირთა მიმართ კერძო ავტონომიის ძირითადი პრინციპები, რომლებიც ყიდულობენ მომსახურებას, პროდუქტს, და სხვ.⁴⁴

სტანდარტული პირობების შემთხვევაში, ჩარევა მრავალჯერადი გამოყენების ხელშეკრულებათა შინაარსის შეზღუდვისკენაა მიმართული. შესაბამისად, ხელშეკრულების თავისუფლების რეალიზაცია იმავე დოზით, როგორც ეს სხვა შემთხვევებშია შესაძლებელი, სტანდარტული პირობებისას არ გვხვდება.⁴⁵

ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების განმარტებას დიდი პრაქტიკული დანიშნულება აქვს. იგი ადგენს მხარეთა თავისუფლების მოქმედების ფარგლებს, რომლის მიზანიც, კეთილსინდისიერების პრინციპსა და ნების ავტონომიაზე დაფუძნებული სახელშეკრულებო პირობების სტანდარტულ ხელშეკრულებებში გათვალისწინებაა.⁴⁶

IV. სსკ-ის 344-ე მუხლის გამოყენების სფერო

სსკ-ის 344-ე მუხლის თანახმად, სტანდარტული პირობების ისეთი დებულებები, რომლებიც ფორმის მიხედვით იმდენად უჩვეულოა, რომ მეორე მხარეს არ შეეძლო მათი გათვალისწინება,⁴⁷ ხელშეკრულების შემადგენელ ნაწილად არ იქცევა.⁴⁸ (ანალოგიური მონესრიგებაა გათვალისწინებული გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §305c 1 მუხლის დანაწესით.)⁴⁹

⁴² *Lakies T.*, AGB-Kontrolle von Vertragstrafenvereinbarungen, ArbR Akyuell, Heft 13, Verlag C.H. Beck, München 2014, Rn.313.

⁴³ *ჯორბენაძე ს.*, ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლები სამოქალაქო სამართალში, თბ., 2016, 189.

⁴⁴ *Hellwege P.*, Allgemeine Geschäftsbedingungen, einseitig gestellte Vertragsbedingungen und die allgemeine Rechtsgeschäftslehre Verlag Mohr Siebeck, Tübingen, 2010, 138.

⁴⁵ *Schade F.*, Wirtschaftsprivatrecht: Grundlagen des bürgerlichen Rechts sowie des Handels- und Wirtschaftsrechts, 2. Auflage, Verlag A. Kohlhammer GmbH, Stuttgart, 2009, Rn. 178-181.

⁴⁶ *Sir Markensinis B., Unberath H., Jonston A.*, The German Law of Contract A Comparative Treatise, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, P.170.; *Krampe C.*, Auslegung und Inhaltskontrolle Inhaltskontrolle im nationalen und europäischen Privatrecht, Schriften zum europäischen und internationalen Privatrecht Schriften zum europäischen und internationalen Privat-, Bank- und Wirtschaftsrecht, Band 33, Reisenhuber K. und Karakostas I.K. (Hrsg.), De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags- GmbH, Berlin, 2009, 22.

⁴⁷ *სირდაძე ლ.*, მოვალის მთლიან ქონებაზე დაუყონებლივი აღსრულების დათქმა საბანკო კრედიტის ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებში, შედარებითი სამართლის ჟურნალი, 10/2022, 65. *ცერცვაძე ლ.*, ნიგნში: ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 208-209.

სსკ-ის 344-ე მუხლის დანაწესით შექმნილია შემთავაზებლის კონტრაჰენტის უჩვეულო და მოულოდნელი პირობისაგან დაცვის მექანიზმი – ე.წ. ნეგატიური ჩართვის წინაპირობა – პირობა არ უნდა იყოს უჩვეულო, წინააღმდეგ შემთხვევაში ვერ გახდება ხელშეკრულების ნაწილი. იგი გვევლინება სტანდარტული პირობების სამართალში მოქმედი სიცხადის პრინციპის ერთ-ერთ გამოხატულებად.⁵⁰ ეს წესი თანაბრად მოქმედებს როგორც მომხმარებლის, ისე მენარმისათვის წაყენებული სტანდარტული პირობების შემთხვევაში, რადგან მენარმესაც არ ეკისრება ფაკულტატური ვალდებულება სტანდარტული პირობების სრულად წაკითხვისა თუ ამასთან დაკავშირებით მოლაპარაკების წარმოებისა.⁵¹

იმ გარემოების შემონახვა, საერთოდ სახეზეა თუ არა სტანდარტული პირობა (სსკ-ის 342-ე მუხლი) და, ამის დადასტურების შემთხვევაში, ხდება თუ არა ის ხელშეკრულების შემადგენელი ნაწილი (სსკ-ის 343-ე მუხლი), სისტემურად წინ უსწრებს სსკ-ის 344-ე მუხლის დანაწესის შემონახვას. სსკ-ის 344-ე მუხლის მიხედვით, კონტროლი არის „ხელშეკრულებაში ჩართვის ნეგატიური კონტროლი“ და შესაბამისად, იმ შედეგის კორექტირება, რომლის მიხედვითაც პირობა „თავისთავად“ იქნებოდა ძალაში, უჩვეულო რომ არ ყოფილიყო.⁵²

უჩვეულოდ ჩაითვლება სტანდარტული პირობების ის დებულებები, რომლებიც ხელშეკრულების მეორე მხარეს, მისთვის მოულოდნელად დამატებით ვალდებულებებს აკისრებს ან შეთანხმებულ შესრულებას არსებითად ცვლის და ხელშეკრულების მხარეს მათი გათვალისწინება არ შეეძლო.⁵³

„საკასაციო პალატამ უსაფუძვლობის გამო არ გაიზიარა კასატორის მოსაზრება ხელშეკრულების პუნქტის, როგორც სსკ-ის 344-ე მუხლით გათვალისწინებული უჩვეულო სტანდარტული დებულების, არანამდვილობის შესახებ, რადგანა, მოცემულ შემთხვევაში, არა საკრედიტო ხელშეკრულება, რომელიც როგორც წესი, ბანკის საქმიანობის სპეციფიკიდან გამომდინარე, შეიძლება ითვალისწინებდეს წინასწარ ჩამოყალიბებულ, მრავალჯერადად გამოყენებად დებულებებს, არამედ სახეზეა მკაცრად ინდივიდუალიზირებული, მოლაპარაკებების გზით დადგენილი ქირავნობის ხელშეკრულების დებულება, რომელიც სრულად აკმაყოფილებს შეთანხმების (გარიგების) დადების ზოგად პირობებს.“⁵⁴

იმის დასადგენად, თუ რა ჩაითვლება ხელშეკრულების უჩვეულო სტანდარტულ პირობად, აუცილებელია შედარება „ჩვეულ“ რეგულაციასთან, რაც წამოჭრის საკითხს იმასთან და-

⁴⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-712-682-2016, 8 თებერვალი, 2017წ.

⁴⁹ *Becker J*, in Beck OK BGB, 45.Aufl., 2016, §305c, Rn.2.; *Bazedow J*, MüKo BGB, 7. Aufl., 2016, §305c, Rn.11.; *Looscheldes D.*, Schuldrecht AT, 14. Aufl., 2016, §16Rn. 334.; *Gruneberg Cr.*, in Palandt BGB, 74. Aufl., 2015, §305, Rn.5.; *Lindacher W., Hau W.*, in Wolf/Lindacher/Pfeiffer AGB – Recht, 6.Aufl., 2013, §305c, Rn.4.; *Berger Kl.-P.*, in Prütting/Wegen/Weinreich, BGB Komm., 5.Aufl. 2010, §305c, Rn.18.; BGHZ, Urteil vom 08.07.2020 – VIII ZR 163/18, MDR 2020, 1051; BGHZ, Urteil vom 05.10. 2016 –VIII ZR222/15, NJW 2017, 1596; BGH, NJW, 2003, S. 1237; BGH, NJW 2010, 1131., BGH, NJW 2001, S. 2165;

⁵⁰ *კაკოიშვილი დ.*, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები, ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა, თბილისი, 2013, 79.

⁵¹ *რუსიაშვილი გ.*, *ალადაშვილი ა.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ჭანტურია (რედ.), 2019, მუხლი 344, ველი 2.

⁵² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2022 წლის 05 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-812-2022.

⁵³ *ჭანტურია ლ.*, ჭანტურია/ზოიძე/ნინიძე/ხეცურიანი/მენგელია (რედ.) საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, 344-ე მუხლი, თბ., 2001, 190.

⁵⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 18 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-738-700-2015.

კავშირებით, თუ ვისი თვალსაწიერიდან უნდა განისაზღვროს, რა ჩაითვლება „ჩვეულ“ წესად. ნების გამოხატვის შინაარსის დადგენისას, გადამწყვეტია არა შემთავაზებლის, არამედ მიმღების თვალსაწიერი.⁵⁵ მნიშვნელობა ენიჭება არა კონკრეტული მეორე მხარის სუბიექტურ დამოკიდებულებას, არამედ კეთილსინდისიერების პრინციპის საფუძველზე ჩამოყალიბებულ მოლოდინს. სსკ-ის 344-ე მუხლის ამოქმედებისათვის, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობის უჩვეულო დებულება უნდა იყოს იმავდროულად მოულოდნელი ანუ უნდა ჰქონდეს ე.წ. „მოუმზადებლად თავზე დატყდომის ეფექტი“. ასევე გაასთვალისწინებელია გარემოებები, რომლებშიც იდება ცალკეული ხელშეკრულება შემთავაზებლის ქცევის ჩათვლით.⁵⁶ ამასთან, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ის გარემოებები, რომელთა არსებობისას იქნა ეს პირობები ხელშეკრულებაში შეტანილი, მხარეთა ორმხრივი ინტერესები და სხვაო.⁵⁷

„განსახილველ შემთხვევაში დადგენილი იქნა, რომ მოსარჩელემ (ბანკმა) ელექტრონული წერილით მოპასუხეს (კლიენტს) განუმარტა, რომ მასზე „ზრუნვის მიზნით“, სთავაზობდა სამთვიან „საშელავათო პერიოდს“, რომელიც ამოქმედდებოდა, თუ მოპასუხე შესაბამის ბმულზე გადასვლით არ დააფიქსირებდა შეთავაზებაზე უარს. საშუალოდ გონიერი ადამიანის სტანდარტიდან გამომდინარე, ლოგიკურია, რომ სმს-ის შინაარსმა, რომლის თანახმადაც ბანკი „მომხმარებელზე ზრუნვის მიზნით, კლიენტს სთავაზობდა საშელავათო პერიოდს..“ მოპასუხეს შეუქმნა პოზიტიური მოლოდინი საშელავათო პერიოდთან დაკავშირებით. აღნიშნული გარემოების გათვალისწინებით, ხელშეკრულების ახალი პირობები, რომლის მიხედვითაც მოპასუხეს სამ თვეზე მეტად გაეზარდა ვალდებულების შესრულების ვადა, ამასთან, მნიშვნელოვნად გაეზარდა ვალდებულების ოდენობა, უნდა შეფასდეს სსკ-ის 344-ე მუხლით გათვალისწინებულ უჩვეულო პირობად, რომელმაც მოპასუხეს მისთვის მოულოდნელად დამატებითი ვალდებულება დააკისრა. ამრიგად, მოსარჩელის „საკრედიტო პროდუქტის გადავადების პირობები“, როგორც ბანკის მიერ მოპასუხისათვის შეთავაზებული უჩვეულო სტანდარტული დებულება, სსკ-ის 344-ე მუხლის თანახმად, არ იქცევა ხელშეკრულების შემადგენელ ნაწილად და არ არის ნამდვილი, თუ შემთავაზებელი არ გააქარწყლებს მოულოდნელობის ეფექტს კვალიფიციური მითითების მეშვეობით. იმისათვის, რომ შემთავაზებელმა გააქარწყლოს სტანდარტული პირობის მოულოდნელობის ეფექტი, აუცილებელია მკაფიო მითითება და მოპასუხის ინფორმირება ხელშეკრულების სტანდარტული პირობის უჩვეულო დებულებაზე. სასამართლომ აღნიშნა, რომ მოსარჩელის მტკიცების ტვირთს წარმოადგენდა იმ გარემოების დადასტურება, რომ მან სრულფასოვნად შეასრულა „საკრედიტო პროდუქტების გადავადების პირობების“ შესახებ მოპასუხის ინფორმირების ვალდებულება და რომ აღნიშნულ პირობაზე თანხმობა მსესხებლის გააზრებულ ნებას წარმოადგენდა, თუმცა, მან ასეთი მტკიცება სასამართლოს ვერ წარუდგინა. მოსარჩელემ (ბანკმა) ვერ დაადასტურა, რომ ხელშეკრულებაში და შესაბამისად, გადახდის გრაფიკში შეტანილი ცვლილებები, რომლითაც გაიზარდა ვალდებულების მოცულობა და ვალდებულების შესრულების პერიოდი, მოპასუხისათვის (კლიენტისათვის) განსაკუთრებული წესით იყო ხელმისაწვდომი ან/და განმარტებული. ასეთი მტკიცების არარსებობის პირობებში კი, „საკრედიტო პროდუქტების გადავადების პირობები“, რო-

⁵⁵ *Becker J*, in Beck OK BGB, 45.Aufl, 2016, §305c, Rn.14.

⁵⁶ *რუსიაშვილი გ, ალადაშვილი ა.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ჭანჭურია (რედ.), 2019, მუხლი 344, ველი 18.

⁵⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 12 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1585-2022, პ.41.7.5.

მელთა საფუძველზეც გაიზარდა მოპასუხის პასუხისმგებლობა, სსკ-ის 344-ე, 346-ე მუხლების თანახმად, ბათილია.⁵⁸

შემთავაზებელს აქვს შესაძლებლობა, გააქარწყლოს სტანდარტული პირობის მოულოდნელობის ეფექტი. ამისათვის, პირველ რიგში, აუცილებელია პირობის რეგულაციური შინაარსის ახსნა ან კანონისმიერი თუ ტიპიური სახელშეკრულებო ალტერნატიული რეგულაციის მკაფიოდ აღწერა. მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეუძლია კონტრაჰენტს, გაცნობიერებულად მიიღოს გადაწყვეტილება, უღირს თუ არა პირობის ხელშეკრულებაში ჩართვა. მოულოდნელობის მომენტი არ არის სახეზე, როცა მხარეებმა უჩვეულო დებულება ხელშეკრულების დადებამდე დეტალურად განიხილეს. მკაფიო მითითებისა და განმარტების ვალდებულება აქვს შემთავაზებელს და არცერთ შემთხვევაში ხელშეკრულების მეორე მხარეს.

საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეში მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა თავდებობის ხელშეკრულებაში უჩვეულო სტანდარტული პირობის შესახებ. კასაციონის ძირითადი საკასაციო პრეტენზია უკავშირდებოდა განსახილველ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლოს მიერ სსკ-ის 344-ე მუხლის გამოყენების არამართებულობას, კერძოდ, სააპელაციო პალატამ მიიჩნია, რომ მოცემულ შემთხვევაში, „სუბსიდიალური თავდებობასა“ და „სოლიდარულ თავდებობას“ შორის სამართლებრივი განსხვავების ცოდნა სცდება არაიურისტიკის, საშუალოდ მოაზროვნე ადამიანის ცოდნისა და „გონივრული განსჯის“ ფარგლებს და ჩვეულებრივი გონიერი მომხმარებლისთვის ნაკლებად შესაძლებელია ამ ორ ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობას შორის არსებითი განსხვავების ცოდნა. შესაბამისად, თავდებობის ხელშეკრულების ის მუხლები, რომლებიც ადგენს თავდების სოლიდარულ თავდებობას, წარმოადგენს სტანდარტული ხელშეკრულების უჩვეულო პირობას, ვინაიდან მათ საფუძველზე გაფართოებულია თავდების პასუხისმგებლობა იმ თვალსაზრისით, რომ ბანკი აღჭურვილია უფლებამოსილებით, მოთხოვნა დაიკმაყოფილოს უშუალოდ თავდები პირისაგან ისე, რომ ძირითადი მსესხებლის მიმართ არ აწარმოოს იძულებითი აღსრულების რაიმე ღონისძიება, რაც თავდების პირისათვის არის მოულოდნელი. ამავდროულად, თავდებობის ხელშეკრულება შესრულებულია წვრილი შრიფტით, ხოლო ხელშეკრულების იმ მუხლებში მითითებული დებულებები, რომლითაც დათქმულია თავდების სოლიდარული ვალდებულება და ბანკის უფლებამოსილება, მოთხოვნა უშუალოდ თავდებისაგან, მსესხებლის მიმართ იძულებითი აღსრულების მცდელობის გარეშეც დაიკმაყოფილოს, არ არის გამუქებული ან რაიმე ნიშნით განსხვავებულად წარმოჩენილი, რაც უდავოდ ართულებს მის აღქმადობას ხელშეკრულების მონაწილე პირის მიერ და აძლიერებს აპელანტი თავდების იმ პოზიციას, რომ იგი არ იყო ინფორმირებული სოლიდარული თავდებობის შესახებ. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ ძირითადი უფლებების დაცვის და ადამიანის, როგორც უმთავრესი ღირებულების, დაცვის პრობლემა აქტუალურია იმ სახელშეკრულებო ურთიერთობებში, რომლებიც განსაკუთრებული რისკის მატარებელია ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის მიმართ. თავდებობის ხელშეკრულებაში უმთავრესია თავდების მიერ გამოხატული ნება, რომ იგი კისრულობს ვალდებულებას შეასრულოს მსესხებლის მიერ კრედიტორის წინაშე ნაკისრი ვალდებულება. თავდებობის შემთხვევაში საქმე ეხება ძირითადი ვალდებულებისაგან გასამიჯნ, თავდების მიერ ცალმხრივად ნაკისრი შესრულების ვალდებულებას. თავდები შესრულებით ასრულებს სკუთარ ვალდებულებას, რის შემდეგაც ძირითადი მოთხოვნა გადადის მასზე სსკ-ის 905 მუხლის

⁵⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 13 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1029-2023, 13 ოქტომბერი, 2023 წ.

მიხედვით, ამიტომაც თავდები და ძირითადი მოვალე ვერ ჩაითვლებიან სოლიდარულ მოვალეებად. საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ თავისი შინაარსიდან გამომდინარე, თავდებობის ხელშეკრულება წარმოუდგენელია თავდებისათვის რაიმე სახის, მატერიალური თუ არამატერიალური სიკეთის მომტანი იყოს. იგი ძირითადი მოვალის მიერ ვალდებულების დარღვევისას ისეთ მნიშვნელოვან ვალდებულებას უკავშირდება, როგორც მოვალის მაგივრად ნაკისრი ვალდებულების შესრულებაა. საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ ამა თუ იმ სახელშეკრულებო სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობისათვის საჭიროა პირის მიერ შესაბამისი ნამდვილი ნების გამოვლენა. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ ხელშეკრულების თავისუფლების შეზღუდვის ასპექტში, ერთ-ერთ გამოვლინებად სტანდარტული პირობები განისაზღვრა. ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების განმარტებას დიდი პრაქტიკული დანიშნულება აქვს. ვინაიდან განმარტება ყოველთვის სუბიექტური შეხედულებიდან გამომდინარეობს, მის სამართლებრივ საფუძველს ე.წ. „ობიექტური განმარტება“ უნდა წარმოადგენდეს. აღნიშნული არის არა მხარეთა ინდივიდუალური შეხედულებები და წარმოდგენები საკითხზე, არამედ, კონკრეტული, სახელშეკრულებო ურთიერთობისთვის ჩამოყალიბებული ობიექტურ გარემოებებზე დამყარებული აღქმა. სასამართლოც საქმეთა განხილვისას სწორედ „ობიექტური განმარტებიდან“ უნდა ამოვიდეს. ამგვარი განმარტება ხელს უწყობს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში სტანდარტული პირობების განსაზღვრის საკითხს და ამასთანავე, იგი ადგენს მხარეთა ხელშეკრულების თავისუფლების მოქმედების ფარგლებს, რომლის მიზანიც, კეთილსინდისიერების პრინციპსა და ნების ავტონომიაზე დაფუძნებული სახელშეკრულებო პირობების სტანდარტულ ხელშეკრულებებში გათვალისწინებაა. განსახილველ საქმეზე საკასაციო პალატამ მიზანშეწონილად მიიჩნია ემსჯელა სსკ-ის 344-ე მუხლის დანაწესზე, რომელიც გვევლინება სტანდარტული პირობების სამართალში მოქმედი სიცხადის პრინციპის ერთ-ერთ გამოხატულებად. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ სსკ-ის 344-ე მუხლის მიხედვით, კონტროლი არის „ხელშეკრულებაში ჩართვის ნეგატიური კონტროლი“ და შესაბამისად, იმ შედეგის კორექტირება, რომლის მიხედვითაც პირობა „თავისთავად“ იქნებოდა ძალაში, უჩვეულო რომ არ ყოფილიყო. საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით გათვალისწინებული სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზება უმეტესწილად დამოკიდებულია და გულისხმობს სასამართლოს მიერ დასაბუთებული, მტკიცებულებათა შეჯერების საფუძველზე მიღებული გადაწყვეტილების მიღებას. მტკიცების ტვირთის როლი განსაკუთრებით ვლინდება სამოქალაქო სამართალწარმოებაში, სადაც მხარეთა ნების ავტონომიას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. შესაძლებელია მხარის მოთხოვნა საფუძვლიანი იყოს, მაგრამ შეუძლებელია მხარემ მიიღოს თავისი სასარგებლო გადაწყვეტილება, თუ ვერ დაამტკიცებს თავის სასარგებლო გარემოებებს საპროცესო სამართლით დადგენილი წესით. ამიტომაც, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს ფაქტების მითითების ტვირთისა და ფაქტების დამტკიცების ტვირთის სწორი გადანაწილება მოდავე მხარეებს შორის. საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ სსკ-ის 134-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, წერილობით მტკიცებულებას წარმოადგენს აქტები, საბუთები, საქმიანი და პირადი ხასიათის წერილები, რომლებიც შეიცავენ ცნობებს საქმისათვის მნიშვნელოვან გარემოებათა შესახებ. საკასაციო პალატამ ყურადღება მიაქცია საქმის მასალებში განთავსებულ თავდებობის ხელშეკრულებას, რომლის ხუთივე გვერდი ხელმოწერილია თავდების მიერ, ნათლად არის განსაზღვრული ხელშეკრულების საგანი, აგრეთვე თავდებობით უზრუნველყოფილი მოთხოვნა და თავდების პასუხის-

მგებლობის სახე (სოლიდარული თავდებობა). შესაბამისად, გაზიარებული იქნა კასატორის პრეტენზია, რომ არ არსებობს თავდებობის ხელშეკრულების საადვო პუნქტების, როგორც თავდებობის ხელშეკრულების უჩვეულო სტანდარტული პირობების, სსკ-ის 344-ე მუხლით გათვალისწინებული ბათილად ცნობის საფუძველი.⁵⁹

V. სტანდარტული პირობების უჩვეულო დებულებების სამართლებრივი შედეგი

უჩვეულო და მოულოდნელი სტანდარტული პირობის ხელშეკრულების შემადგენელ ნაწილად არქცევის შემთხვევაში, დგება შემდეგი სამართლებრივი შედეგი: ხელშეკრულება დადებულიად ითვლება ამ პირობის გარეშე.⁶⁰ ის რეგულაციური ვაკუუმი, რაც გამოწვეულია უჩვეულო სტანდარტული პირობის ხელშეკრულებაში არჩართვით, უნდა შეივსოს კანონის დისპოზიციური ნორმებით. ხელშეკრულების დანარჩენი ნაწილი ძალაში რჩება.⁶¹

ხელშეკრულების მიღმა დარჩენილ სტანდარტულ პირობას ანაცვლებენ კანონის დისპოზიციური ნორმები. პირობის ხელშეკრულებაში ჩართვის ნეგატიური კონტროლი (სსკ-ის 344-ე მუხლი) და შინაარსის კონტროლი (სსკ-ის 346-348-ე მუხლები), მიზნად ისახავს, დაიცვას ხელშეკრულების კონტრაჰენტი შემთავაზებლის მიერ ხელშეკრულების შინაარსის ცალმხრივად განსაზღვრისაგან. ცალმხრივად ფორმულირებული პირობის მიხედვით, ხელშეკრულების გამართულობაზე პასუხისმგებელია მხოლოდ შემთავაზებელი. ის ატარებს იმ რისკს, რომ მის მიერ ფორმულირებული პირობა ვერ გაუძლებს მოსამართლის მხრიდან (სსკ-ის 344-ე, 346-348-ე მუხლების საფუძველზე) შემონიშნებას და შემთავაზებელი ამ რისკისაგან არ უნდა გათავისუფლდეს. შემთავაზებელი ვერ გადააბიჯებს კანონმდებლის მიერ შემთავაზებული ინტერესთა მორიგების ჩარჩოებს. თუმცა, მეორეს მხრივ, მოსამართლე არ არის „ხელშეკრულების არქიტექტორი“, რომელმაც სტანდარტული პირობის „უჩვეულობის“ საბაბით თავად უნდა მისცეს მას ახალი და კანონის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში მყოფი სახე. ამგვარად, დაუშვებელია უჩვეულო პირობის მოქმედების შემანარჩუნებელი რედუქცია ანუ პირობის დაუშვებელი შინაარსის დასაშვებ მაშტაბამდე დაყვანა და მისი ამ ფორმით შენარჩუნება.⁶²

საკასაციო პალატამ ერთ-ერთ საქმეში მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა დაზღვევის ხელშეკრულებაში სტანდარტული პირობების უჩვეულო დებულებებთან მიმართებით, კერძოდ, განსახილველ შემთხვევაში არ დასტურდება, რომ ხელშეკრულების საადვო დებულების და მისი სამართლებრივი შედეგების შესახებ ინფორმაცია კონტრაჰენტისათვის იყო ხელმისაწვდომი ან/და განმარტებული. ასეთი მტკიცების არარსებობის პირობებში კი, გენერალური სადაზღვევო პოლისის ის დებულებები, რომელიც ადგენს მოპასუხე დამზღვევის არაბრალეულ პასუხისმგებლობას, წარმოადგენს ხელშეკრულების უჩვეულო სტანდარტულ პირობას, ვინაიდან მის საფუძველზე გაფართოებულია დამზღვევის პასუხისმგებლობა იმ თვალსაზრისით, რომ სადაზღვევო კომპანია აღჭურვილია უფლებამოსილებით, მის მიერ მოსარგებლის

⁵⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 06 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-372-2023.

⁶⁰ BGH, NJW 2001, S. 292; BGH, NJW, 2000, S. 1110; BGH, NJW, 1998, S. 2284;

⁶¹ *ჭანტურია ლ.*, *ჭანტურია/ზოიძე/ნინიძე/ხეცურიანი/შენგელია (რედ.) საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი*, წიგნი მესამე, 344-ე მუხლი, თბ., 2001, 192.

⁶² *რუსიაშვილი გ.*, *ალადაშვილი ა.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, *ჭანტურია (რედ.)*, 2019, მუხლი 344, ველი 31.

სასარგებლოდ გადახდილი თანხის ანაზღაურების შესახებ მოთხოვნა, მესამე (ბრალეული) პირის მიმართ სუბროგაციის წესით (სსკ-ის 832 მუხლი) მოთხოვნის წარდგენის გარეშე, დაიკმაყოფილოს უშუალოდ დამზღვევი პირისაგან მისი ბრალეულობის მიუხედავად, რაც დამზღვევი პირისათვის არის მოულოდნელი, შესაბამისად, სსკ-ის 344-ე მუხლის თანახმად, ეს პირობა ვერ მიიჩნევა ხელშეკრულების შემადგენელ ნაწილად, რაც იმას ნიშნავს, რომ სახეზე არ არის ხელშეკრულების საფუძველზე არაბრალეული პასუხისმგებლობის წარმომშობი ფაქტობრივი შემადგენლობა.⁶³

VI. დასკვნა

სტანდარტული პირობების გამოყენება ხდება უმეტესწილად სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილე იმ პირების მიერ, რომლებიც ყოველდღიურად მრავალ სახელშეკრულებო ურთიერთობაში შედიან კონტრაქტებთან და შესაბამისად, ამ ურთიერთობის გაადვილების მიზნით იყენებენ წინასწარ ჩამოყალიბებულ ხელშეკრულების პირობებს. ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები ხელშეკრულების თავისუფლების ბუნებაში ჩარევის ერთ-ერთი გავრცელებული მაგალითია.

როდესაც საუბარია ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის მიერ მეორისათვის პირობების განსაზღვრაზე, რელევანტურია სამოქალაქო კოდექსის 325-ე მუხლის დებულებების გათვალისწინებაც, რადგან თუ ხელშეკრულების პირობები უნდა განისაზღვროს მხარის მიერ, ივარაუდება რომ მათი განსაზღვრა უნდა მოხდეს სამართლიანობის საფუძველზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სტანდარტული პირობების ნამდვილობის შესამოწმებლად აუცილებელია, რომ მათი შეფასება მოხდეს სამართლიანობის კრიტერიუმითაც. სსკ-ის 325-ე მუხლი კრძალავს არაკეთილსინდისიერ და უსამართლო კონტრაქტირებას და მთლიანობაში სამართლიანი სახელშეკრულებო ურთიერთობის წესს ადგენს.

ელექტრონული საშუალებით დადებული სტანდარტული პირობის მქონე ხელშეკრულების უმთავრეს მომწესრიგებლად სამოქალაქო სამართალში არსებული დათქმები უნდა იქნეს გამოყენებული, რომლის ფარგლებშიც ხელშეკრულების მეორე მხარის უფლებები მაქსიმალურად იქნება დაცული. ელექტრონული ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები ქართულ კანონმდებლობაში ცალკეული მუხლებით არ წესრიგდება და გამოიყენება სსკ-ის სტანდარტული პირობების წესები.

ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლზე საუბრისას უნდა შევეხოთ სამ უმთავრეს დამახასიათებელ საკითხს: ა) მის დანიშნულებას, ბ) ნორმათა კონკურენციას სსკ-ის სხვა სამართლებრივ ინსტიტუტებთან მიმართებით და გ) შინაარსის თავისუფლებისა და შინაარსის კონტროლის ურთიერთმიმართებას.

სტანდარტული პირობების შემთხვევაში, ჩარევა მრავალჯერადი გამოყენების ხელშეკრულებათა შინაარსის შეზღუდვისკენაა მიმართული. შესაბამისად, ხელშეკრულების თავისუფლების რეალიზაცია იმავე დოზით, როგორც ეს სხვა შემთხვევებშია შესაძლებელი, სტანდარტული პირობებისას არ გვხვდება. ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების განმარტებას დიდი პრაქტიკული დანიშნულება აქვს. იგი ადგენს მხარეთა თავისუფლების მოქმედების ფარგლებს, რომლის მიზანიც, კეთილსინდისიერების პრინციპსა და ნების ავტონომიაზე დაფუძნებული სახელშეკრულებო პირობების სტანდარტულ ხელშეკრულებებში გათვალისწინებაა.

⁶³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2022 წლის 05 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-812-2022.

სსკ-ის 344-ე მუხლის დანაწესით შექმნილია შემთავაზებლის კონტრაჰენტის უჩვეულო და მოულოდნელი პირობისაგან დაცვის მექანიზმი – ე.წ. ნეგატიური ჩართვის წინაპირობა – პირობა არ უნდა იყოს უჩვეულო, წინააღმდეგ შემთხვევაში ვერ გახდება ხელშეკრულების ნაწილი. იგი გვევლინება სტანდარტული პირობების სამართალში მოქმედი სიცხადის პრინციპის ერთ-ერთ გამოხატულებად. ეს წესი თანაბრად მოქმედებს როგორც მომხმარებლის, ისე მენარმისათვის წაყენებული სტანდარტული პირობების შემთხვევაში, რადგან მენარმესაც არ ეკისრება ფაკულტატური ვალდებულება სტანდარტული პირობების სრულად ნაკითხვისა თუ ამასთან დაკავშირებით მოლაპარაკების წარმოებისა.

იმ გარემოების შემთხვევაში, საერთოდ სახეზეა თუ არა სტანდარტული პირობა (სსკ-ის 342-ე მუხლი) და, ამის დადასტურების შემთხვევაში, ხდება თუ არა ის ხელშეკრულების შემადგენელი ნაწილი (სსკ-ის 343-ე მუხლი), სისტემურად წინ უსწრებს სსკ-ის 344-ე მუხლის დანაწესის შემთხვევას. სსკ-ის 344-ე მუხლის მიხედვით, კონტროლი არის „ხელშეკრულებაში ჩართვის ნეგატიური კონტროლი“ და შესაბამისად, იმ შემთხვევაში, როდესაც კორექტირება, რომლის მიხედვითაც პირობა „თავისთავად“ იქნებოდა ძალაში, უჩვეულო რომ არ ყოფილიყო.

იმის დასადაგენად, თუ რა ჩაითვლება ხელშეკრულების უჩვეულო სტანდარტულ პირობად, აუცილებელია შედარება „ჩვეულ“ რეგულაციასთან, რაც ნამოჭრის საკითხს იმასთან დაკავშირებით, თუ ვისი თვალსაზრისიდან უნდა განისაზღვროს, რა ჩაითვლება „ჩვეულ“ წესად. ნების გამოხატვის შინაარსის დადგენისას, გადამწყვეტია არა შემთავაზებლის, არამედ მიმღების თვალსაზრისი. უჩვეულოდ ჩაითვლება სტანდარტული პირობების ის დებულებები, რომლებიც ხელშეკრულების მეორე მხარეს, მისთვის მოულოდნელად დამატებით ვალდებულებებს აკისრებს ან შეთანხმებულ შესრულებას არსებითად ცვლის და ხელშეკრულების მხარეს მათი გათვალისწინება არ შეეძლო.

უჩვეულო და მოულოდნელი სტანდარტული პირობის ხელშეკრულების შემადგენელ ნაწილად არქცევის შემთხვევაში, დგება შემდეგი სამართლებრივი შედეგი: ხელშეკრულება დადებულიად ითვლება ამ პირობის გარეშე. ის რეგულაციური ვაკუუმი, რაც გამოწვეულია უჩვეულო სტანდარტული პირობის ხელშეკრულებაში არჩართვით, უნდა შეივსოს კანონის დისპოზიციური ნორმებით. ხელშეკრულების დანარჩენი ნაწილი ძალაში რჩება.

ხელშეკრულების მიღმა დარჩენილ სტანდარტულ პირობას ანაცვლებენ კანონის დისპოზიციური ნორმები. პირობის ხელშეკრულებაში ჩართვის ნეგატიური კონტროლი (სსკ-ის 344-ე მუხლი) და შინაარსის კონტროლი (სსკ-ის 346-348-ე მუხლები), მიზნად ისახავს, დაიცვას ხელშეკრულების კონტრაჰენტი შემთავაზებლის მიერ ხელშეკრულების შინაარსის ცალმხრივად განსაზღვრისაგან. ცალმხრივად ფორმულირებული პირობის მიხედვით, ხელშეკრულების გამართულობაზე პასუხისმგებელია მხოლოდ შემთავაზებელი. ის ატარებს იმ რისკს, რომ მის მიერ ფორმულირებული პირობა ვერ გაუძლებს მოსამართლის მხრიდან (სსკ-ის 344-ე, 346-348-ე მუხლების საფუძველზე) შემთხვევას და შემთავაზებელი ამ რისკისაგან არ უნდა გათავისუფლდეს.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 26/06/1997.
2. გელაშვილი ი., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ჭანტურია (რედ.), თბ., 2017, მუხლი 319, ველი 15.

3. ზაალიშვილი ვ., სამომხმარებლო კერძოსამართლებრივი ურთიერთობების რეგულირების სისტემური თავისებურებანი ქართულ კანონმდებლობაში, თსუ-ს „სამართლის ჟურნალი“, №1-2, თბ., 2010, 56.
4. ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, თბ., 2005, 287.
5. კაკოიშვილი დ., ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები, ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა, თბ., 2013, 68.
6. კერესელიძე თ., შრომის ხელშეკრულებაში სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლი, შრომის სამართალი (სტატიათა კრებული) II, თბ., 2013, 69.
7. ლაკერბაია თ., ინფორმირებული მომხმარებლის ევროპული სტანდარტი, თსუ-ს „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2015, 144.
8. მაისურაძე დ., სულხანიშვილი ე., ვაშაკიძე გ., ევროკავშირის კერძო სამართალი, გადანყვეტილებები და მასალები, ნაწილი I , GIZ, თბ., 2018, 30.
9. რუსიაშვილი გ., აქცესორულობის პრინციპი იპოთეკისა და თავდებობის მაგალითზე, შედარებითი სამართლის ჟურნალი, 3/2019, 15.
10. რუსიაშვილი გ., ალადაშვილი ა., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ჭანტურია (რედ.), თბ., 2019, მუხლი 342, ველი 9.
11. სიმონიშვილი ნ., სამართლიანობა, როგორც სახელშეკრულებო თავისუფლების შეზღუდვის სტანდარტი, თსუ-ს „სამართლის ჟურნალი“ №1, 2018.
12. სირდაძე ლ., მოვალის მთლიან ქონებაზე დაუყონებლივი აღსრულების დათქმა სააბნკო კრედიტის ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებში, შედარებითი სამართლის ჟურნალი, 10/2022, 62.
13. ქერაშვილი ს., ძირითადი უფლებების გავლენა სახელშეკრულებო სამართალზე, თბ., 2018, 66.
14. ცერცვაძე ლ. წიგნში: ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 203.
15. ჩაჩანიძე თ., სახელშეკრულებო თავისუფლება და სახელშეკრულებო სამართლიანობა თანამედროვე სახელშეკრულებო სამართალში, „მართლმსაჯულება და კანონი“, 3/2010, 26.
16. ძლიერიშვილი ზ., ნარდობის ხელშეკრულება (თეორია და პრაქტიკა) თბ., 2016, 56.
17. ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011, 94.
18. ჭანტურია ლ. წიგნში: ნანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., ხეცურიანი ჯ., შენგელია რ., რედ.), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, 342-ე მუხლი, თბ., 2001, 181.
19. ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 68.
20. ხუნაშვილი ნ., ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლი და შეზღუდვა კეთილსინდისიერების საფუძველზე, თსუ-ს „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2013, 273.
21. ჯორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლები სამოქალაქო სამართალში, თბ., 2016, 109.
22. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2023 წლის 13 ოქტომბრის გადანყვეტილება საქმეზე №ას-1029-2023.
23. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2023 წლის 06 ოქტომბრის გადანყვეტილება საქმეზე №ას-372-2023.
24. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2023 წლის 12 ივნისის გადანყვეტილება საქმეზე №ას-1585-2022.
25. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2022 წლის 05 ოქტომბრის გადანყვეტილება საქმეზე №ას-812-2022.
26. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 17 მაისის გადანყვეტილება საქმეზე №ას-237-2019.
27. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 08 თებერვლის გადანყვეტილება საქმეზე №ას-712-682-2016.

28. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 04 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1-1-2016.
29. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 18 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-738-700-2015.
30. UNIDROIT, PRINCIPLES of Internacional Commercial Contracts 2016, Published by the Internacional Institute for the Unification of Private Law, (UNIDROIT), Rome, P.69.
31. 2011/83/EU Of The European Parliament and Of The Council of 25 October 2011 on consumer rigths.
32. Basedow J., Freedom of Contract in the European Union, European Review of Private Law, 6-2008, P.906.
33. Bazedow J, MüKo BGB, 7. Aufl., 2016, §305c, Rn.11
34. Becker J, in Beck OK BGB, 45.Aufl, 2016, §305c, Rn.2.;
35. Berger Kl.-P., in Prütting/Wegen/Weinreich, BGB Komm., 5.Aufl. 2010, §305c, Rn.18.;
36. Brox H., Walker W-D., Allgemeines Schuldrecht, 34. Aufl, 2010, München, §4, Rn.32.;
37. Di Fabio U., Form und Freiheit, DNotZ, heft 5, Verlag C.H. Beck, München, 2006, S.346.
38. Gruneberg Cr., in Palandt BGB, 74. Aufl., 2015, §305, Rn.3;
39. Grünewald B., Bürgerliches Recht, 7.Aufl, 2006, München, §6, Rn.1
40. European Contract Law, Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules, Sellier, European Law Publishers, Munich, 2008, P. 527-531.
41. Henrich D., Verbraucherschutz: Vertragsrecht im Wandel, in festschrift für Dieter Medicus zum 70. Geburtstag, Köln, 1999, S.200.
42. Hellwege P., Allgemeine Geschäftsbedingungen, einseitig gestellte Vertragsbedingungen und die allgemeine Rechtsgeschäftslehre Verlag Mohr Siebeck, Tübingen, 2010, 138.
43. Kim S.N. The Duty to Draft Reasonably and Online Contracts, Commercial Contract Law: Transatlantic Perspectives, Cambridge University Press, 2013, P. 185-186.
44. *Krampe C.*, Auslegung und Inhaltskontrolle Inhaltskontrolle im nationalen und europäischen Privatrecht, Schriften zum europäischen und internationalen Privatrecht Schriften zum europäischen und internationalen Privat-, Bank- und Wirtschaftsrecht, Band 33, Reisenhuber K. und Karakostas I.K. (Hrsg.), De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags – GmbH, Berlin, 2009, 22.
45. Köhler H., BGB Allgemeiner Teil, 33. Ed. München, 2009, §16, Rn.1;
46. *Neumayer K-H.*, Contracting Subject to Standard terms and conditions, in Internacional Encyclopedia of comparative Law, Volume VII, Contract in General, Chapter 12, Ed. K. Zweigert/ U.Drobing, 1999, P.12.,
47. Lakies T., AGB-Kontrolle von Vertragstrafenvereinbarungen, ArbR Akyuell, Heft 13, Verlag C.H. Beck, München 2014, Rn.313.
48. Lando O., Is Good Faith an Over-Arching General Clause in The Principles of European Contract Law, Eoropean Review of Private Law, Kluwer law Internacional, 6-2007, P.842.
49. Looscheldes D., Schuldrecht AT, 14. Aufl., 2016, §16Rn. 334.;
50. Lindacher W., Hau W., in Wolf/Lindacher/Pfeiffer AGB – Recht, 6.Aufl, 2013, §305c, Rn.4.;
51. Paal P.B., Internetrecht – Zivilrechtliche Grundlagen, JuS, Heft 11, Verlag C.H. Beck, München, 2010, 956.
52. Paterson M., Standardization of Standard – Form Contracts: Competetion and Contract Implications, William&Mary Law Review, 52, №2, (2010)p.331.
53. Rödl F., Contractual Freedom, Contractual Justice, and Contract Law (Theory), Law&Contemporary Problems, Vol. 76 Issue 2.Sep., 2013, P.59
54. Rühl G., Consumer Protection in Choice of Law, Cornell International Law Journal, Vol. 44, Issue 3, 2011, P.571.

55. Schade F., Wirtschaftsprivatrecht: Grundlagen des bürgerlichen Rechts sowie des Handels- und Wirtschaftsrechts, 2. Auflage, Verlag A. Kohlhammer GmbH, Stuttgart, 2009, Rn. 178-181.
56. Schmidt H., Einbeziehung von AGB im unternehmerischen Geschäftsverkehr, NJW, Heft 46, Verlag C.H. Beck, München, 2011, 3330.
57. Sir Markesins B., Unberath H, Jonston A., The German Law of Contract, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, P. 267.;
58. Zerres Th., Principles of the German Law on Standard Terms of Contract, http://www.jurawelt.com/sunise/media/mediafiles/14586/German_Standart_Terms_of_Contract.
59. Court of Justice European Union (ECJ), Case C-415/11, Judgment of 14 March, 2013, §76.; Commission of the European Communities v Kingdom of Sweden, Case C-478/99 (2002) ECLI:EU:C:2002:281, Judgment of 7 May 2002.
60. Court of Justice European Union (ECJ), Case C-137/08(2010) ECLI:EU:C:2010:659, Judgment of 9 November, 2010, §49.
61. Court of Justice European Union (ECJ), Case C-472/10(2012) ECLI:EU:C:2012:242, Judgment of 26 April, 2012.
62. Court of Justice European Union (ECJ), Case C-397/11(2013) ECLI: EU:C:340, Judgment of 30 May, 2013, §38.
63. Court of Justice European Union (ECJ), Case C-243/08, Judgment of 4 June, 2009, §28.
64. BGHZ, Urteil vom 08.07.2020 – VIII ZR 163/18, MDR 2020, 1051; BGHZ, Urteil vom 05.10. 2016 – VIII ZR222/15, NJW 2017, 1596; BGH, NJW, 2003, S. 1237; BGH, NJW 2010, 1131., BGH, NJW 2001, S. 2165;BGH, NJW 2001, S. 292; BGH, NJW, 2000, S. 1110; BGH, NJW, 1998, S. 2284;BGHZ 104, 232, 236; BGHZ 98, 24, 28; BGHZ 2, 90.